

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ  
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

Кафедра суспільно-гуманітарних наук

**ФІЛОСОФІЯ**

**МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ**

для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр»  
зі спеціальності 201 «Агрономія»  
(на основі повної загальної середньої освіти)

факультет агротехнологій та екології

Мелітополь, 2016

## УДК 101 (07)

**Філософія.** Методичні вказівки до практичних занять з навчальної дисципліни «Філософія» для здобувачів ступеня вищої освіти «Бакалавр» зі спеціальності 201 «Агрономія» - Мелітополь, ТДАТУ, 2016. -44 с.

Розробник: Щербакова Н.В., викладач кафедри суспільно-гуманітарних наук

Методичні вказівки до практичних занять затверджені на засіданні кафедри  
«Суспільно-гуманітарні науки»

Протокол від “31” серпня 2016 року № 1

Завідувач кафедри «Суспільно-гуманітарні науки»

к.філол.н. \_\_\_\_\_ О.М.Максимець

Схвалено методичною комісією факультету АТЕ за спеціальністю  
201«Агрономія» ОС «Бакалавр»

Протокол від “ ” \_\_\_\_\_ 2016 року № \_\_\_\_

Голова \_\_\_\_\_ О.В.Григоренко

Методичні вказівки до практичних занять з філософії розроблені у відповідності із робочою програмою дисципліни «Філософія», що передбачена для студентів усіх спеціальностей.

Методичні вказівки призначені для здійснення поточного контролю знань студентів в процесі вивчення дисципліни.

## ЗМІСТ

|                                                                      |    |
|----------------------------------------------------------------------|----|
| Вступ                                                                | 4  |
| Тематичний план курсу «Філософія»                                    | 5  |
| Основна частина                                                      | 6  |
| Змістовий модуль 1.                                                  | 6  |
| Тема 1. Предмет філософії                                            | 6  |
| Тема 2. Філософія Стародавнього світу                                | 7  |
| Тема 3. Філософія Середньовіччя                                      | 10 |
| Тема 4. Філософія Нового часу                                        | 12 |
| Тема 5. Німецька класична філософія                                  | 14 |
| Тема 6. Історія філософії України                                    | 16 |
| Змістовий модуль 2.                                                  | 18 |
| Тема 7. Тенденції розвитку сучасної філософії                        | 18 |
| Тема 8. Проблеми систематизації філософського знання                 | 20 |
| Тема 9. Онтологія                                                    | 22 |
| Тема 10. Гносеологія                                                 | 24 |
| Тема 11. Соціальна філософія і філософська антропологія              | 26 |
| Тема 12. Філософія і методологія соціального і економічного пізнання | 28 |
| Розподіл балів, що присвоюються студентам з дисципліни «Філософія»   | 35 |
| Критерії оцінювання знань                                            | 36 |
| Рекомендована література                                             | 39 |
| Ресурси                                                              | 41 |
| Для нотаток                                                          | 42 |

## ВСТУП

Філософія як феномен культури, світовий історико-філософський процес, сучасні філософські концепції, основні філософські проблеми, система філософського знання.

Курс філософії включає вивчення сукупності подій, явищ, фактів (ретроспективу філософії), що сприяє формуванню науково обґрунтованих уявлень про головні тенденції становлення та розвитку філософії як науки, філософії як окремої дисципліни. При цьому основна увага приділяється вивченню філософських традицій, формуванню культури філософського мислення, впливу наукової думки на філософське осягнення дійсності.

**Завдання дисципліни:**

- вивчення основних понять і термінів логіки; набуття навичок правильно формулювати думки, уміння логічно й аргументовано доводити істину або спростовувати хибні положення.

**Предмет дисципліни:**

- форми, структура і закони правильного мислення.

Вивчення курсу філософії здійснюється, крім лекційних та семінарських форм, у таких формах СРС:

- самостійна робота з філософською літературою, конспектування першоджерел (див. список літератури);

- розв'язування тестів (див. експрес-тести, та ін.);

- складання частотного словника («100 базових понять»);

- упорядкування інформації про відомих філософів і філософські школи (див. завдання «Хто є хто», «100 філософських шкіл»);

- науково-студентська робота (участь у роботі студентських наукових гуртків, наукових студентських конференцій різного рівня: вузівського, міського, республіканського, міжнародного).

***Студент повинен:***

*знати* предмет дисципліни, її структуру, категоріальний апарат, основні етапи розвитку історії світової та вітчизняної філософії, сучасні тенденції розвитку філософської думки, найбільш відомих авторів філософських систем, їх головні праці;

*уміти* ідентифікувати філософські тексти з певними поглядами, розв'язувати тести, трансформувати філософські знання на проблеми економічної теорії й практики, аналізувати соціально-економічні проблеми буття, ставити філософського рівня питання, аналізувати їх і акумулювати в рефератах, виступах на семінарах, доповідях та наукових студентських конференціях;

*мати навички* читання та конспектування філософської літератури, толерантного ставлення до різних світоглядних систем, дискутування з тих чи інших проблем, письмової відповіді на іспитах та ін.

## ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН КУРСУ «ФІЛОСОФІЯ»

| Тема                                                                 | Кількість годин , відведених на ... |                         |                      |
|----------------------------------------------------------------------|-------------------------------------|-------------------------|----------------------|
|                                                                      | Лекції                              | Семінарськ<br>і заняття | Самостійну<br>роботу |
| <b>ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ I.</b>                                           |                                     |                         |                      |
| Тема 1. Предмет філософії                                            | 2                                   | 2                       | 4                    |
| Тема 2. Філософія Стародавнього світу                                | 4                                   | 4                       | 4                    |
| Тема 3. Філософія Середньовіччя                                      | 4                                   | 2                       | 4                    |
| Тема 4. Філософія Нового часу                                        | 2                                   | 4                       | 4                    |
| Тема 5. Німецька класична філософія                                  | 2                                   | 2                       | 4                    |
| Тема 6. Історія філософії України                                    | 4                                   | 4                       | 4                    |
| Разом 1 модуль                                                       | <b>18</b>                           | <b>18</b>               | <b>24</b>            |
|                                                                      |                                     |                         |                      |
| Тема 7. Тенденції розвитку сучасної філософії                        | 4                                   | 4                       | 4                    |
| Тема 8. Проблеми систематизації філософського знання                 | 2                                   | 2                       | 4                    |
| Тема 9. Онтологія                                                    | 2                                   | 2                       | 4                    |
| Тема 10. Гносеологія                                                 | 2                                   | 4                       | 4                    |
| Тема 11. Соціальна філософія і філософська антропологія              | 4                                   | 4                       | 4                    |
| Тема 12. Філософія і методологія соціального і економічного пізнання | 4                                   | 2                       | 4                    |
| Разом 2 модуль                                                       | <b>18</b>                           | <b>18</b>               | <b>24</b>            |
| <b>Усього годин</b>                                                  | <b>36</b>                           | <b>36</b>               | <b>48</b>            |

## **ОСНОВНА ЧАСТИНА**

### **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1**

#### **Тема 1.**

#### **Предмет філософії**

1. Поняття філософії, її значення в системі вищої освіти.
2. Поняття та типи світогляду.
3. Предмет філософії та особливості філософського мислення.
4. Основні питання, методи і функції філософії.

#### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Філософія та світогляд. Світогляд і світовідчуття, світосприйняття і світорозуміння. Історичні типи світогляду: міф, релігія, науковий світогляд, філософський світогляд. Предмет філософії. Філософія як дослідження світоглядних проблем засобами раціонального мислення. Основне коло філософських питань. Основні теми філософських роздумів: світ і людина, сутність і зміст людського існування. Основне питання філософії. Головні напрями у філософії. Філософія та культура. Функції філософії: світоглядна, гносеологічна, методологічна, аксіологічна, прагматична та ін. Соціальна спрямованість філософського знання. Сутність загальнолюдських цінностей у філософії. Людина як найвища цінність. Місце й роль філософії у сучасному суспільному житті.

#### **Література**

1. Філософія: Навч. посіб. / За ред. І. Ф. Надольного. — К.: Либідь, 1996. — Розділ 1.
2. Філософія. Курс лекцій: Навч. посіб. / І. В. Бичко, В. Г. Табачковський, Г. І. Брак та ін. — К.: Либідь, 1994. — Лекція 1.
3. Філософія: Підруч. / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. / За ред. Г. А. Заїченка та ін. — К.: Вища шк., 1995. — Розділ 1.
4. Философия: Учеб. для высших учеб. заведений. — Ростов н/Д., 1996. — Глава 1.

#### **Вміти виконувати тестові завдання:**

1. Назвіть 3 історичні типи світогляду:

- 
2. Назвіть 3 основні елементи структури світогляду:

- 
3. Назвіть 3 фактори формування світогляду:

- 
4. Назвіть 3 основні напрями вирішення одного боку «основного питання філософії»

---

5. Назвіть 3 основні напрями вирішення другого боку «основного питання філософії»

---

6. Назвіть основні методи у філософії:

---

7. Назвіть не менше 5 функцій філософії:

---

8. Чи може принцип монізму задовольнити ідеалістичну філософію? («Так» чи «Ні»).

---

9. Чи може принцип монізму задовольнити матеріалістичну філософію? («Так» чи «Ні»).

---

10. Чи всі ідеалісти є агностиками? («Так» чи «Ні»).

---

### **Питання для самоконтролю:**

1. Визначте сутність предмета філософії та її значення для людини і суспільства. Покажіть її особливість як науки. У чому полягає її гуманістичний характер.

2. Дайте визначення світогляду та охарактеризуйте його історичні типи.

3. Визначте і охарактеризуйте основне питання філософії та його дві сторони. Яке значення має це питання для вирішення матеріалістичного розуміння історії?

4. Назвіть основні методи в філософії і дайте їм відповідну характеристику.

5. Назвіть і охарактеризуйте основні функції філософії і покажіть їх значення для теоретичної та практичної діяльності фахівця-економіста.

### **Філософський словник до теми:**

Світогляд, філософія, основне питання філософії, матеріалізм, ідеалізм, монізм, дуалізм, плюралізм, агностицизм, метод, діалектика, метафізика, гносеологія, методологія, теорія.

## **Тема 2**

### **Філософія Стародавнього світу**

1. Історія філософії як наука та принципи її періодизації.

2. Історичні типи філософії.

3. Давньоіндійська філософія.

4. Філософія Стародавнього Китаю.

5. Антична філософія.

### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Культурно-історичні передумови виникнення філософії. Передумови філософії у Стародавній Індії. Велична та епічна література про людину, її походження та існування. Релігійно-філософські вчення: джайнізм, чарвака, буддизм. Зародження філософії у Стародавньому Китаї. Конфуціанство та даосизм.

Своєрідність філософії Стародавньої Греції: досократичного, класичного, елліністичного та римського періодів античності. Вчення про буття (Мілетська школа). Вчення про рух (Елейська школа). Людина як міра усіх речей (Протагор). Самопізнання та належне існування (Сократ). Людина як мікрокосм, атомізм Демокріта. Платонізм та неоплатонізм. Космоцентризм античної міфології та антропоцентризм грецької просвіти. Софісти. Становлення античної діалектики. Арістотель як систематизатор античної філософії.

### **Література**

1. Виндельбанд В. История древней философии. — К.: Тандем, 1995.
2. Філософія. Курс лекцій: Навч. посіб. / За ред. І. В. Бичка та ін. — К.: Либідь, 1994. — Лекція 2, 3.
3. Філософія: Підруч. / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. / За ред. Г. А. Заїченка та ін. — К.: Вища шк., 1995. — Розділ 2, §1,2.
4. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней философии. — М.: Высш. шк., 1981.

### **Вміти виконувати тестові завдання:**

1. Назвіть 4 основи світобудови згідно з вченням чарваків:

---

2. Назвіть не менше 5 міфів Стародавньої Греції:

---

3. Назвіть не менше 5 філософських шкіл Стародавньої Греції:

---

4. Назвіть не менше 3 представників «перипатетиків» у стародавній філософії:

---

5. Назвіть основні риси діалектики античності:

---

6. Вкажіть 3 основні періоди розвитку античної філософії:

---

7. Вкажіть 5 апорій Зенона Елейського:

---



8. Вкажіть 4 основні стихії Всесвіту Анаксимандра:

---

9. Назвіть закони формальної логіки, що їх визначив Аристотель:

---

10. Назвіть 3 риси раціональної етики стоїцизму:

---

### Питання для самоконтролю

1. Назвіть історичні типи філософії та їх основну спрямованість.
2. За якими ознаками поділяються школи староіндійської філософії на ортодоксальні та неортодоксальні.
3. Назвіть школи староіндійської філософії.
4. Які чотири благородні істини лежать в основі вчення буддизму?
5. Назвіть школи староіндійської філософії, що належать до ідеалістичного напрямку. Які чотири першоеlementи лежать в основі вчення чарваків?
6. Які філософські течії притаманні старокитайській філософії?
7. Що означають категорії «жень», «лі», «дао»?
8. Назвіть представників матеріалістичного світогляду у старогрецькій філософії та охарактеризуйте їхні філософські погляди.
9. Назвіть представників ідеалістичного світогляду стародавньої Греції та дайте характеристику їх філософських учень.
10. Назвіть школи матеріалістичного напрямку Стародавньої Греції, їх представників і покажіть їхні заслуги в історії філософії.
11. Назвіть школи ідеалістичного спрямування в старогрецькій філософії, назвіть їх фундаторів і основні ідеї.
12. \_\_\_\_\_ Яким чином вирішують проблему буття філософи Фалес, Анаксимен, Анаксимандр, Геракліт, Демокріт?
13. \_\_\_\_\_ Яким чином вирішують проблему буття Парменід, Зенон з Елеї, Платон, Піфагор, Аристотель?
14. \_\_\_\_\_ Яким чином вирішує проблему пізнання Платон?
15. \_\_\_\_\_ Розробка питань діалектики Гераклітом, Зеноном, Сократом та ін.
16. \_\_\_\_\_ Яким чином вирішує проблему пізнання Демокріт?
17. \_\_\_\_\_ У чому полягає суть вчення школи софістів? Назвіть основні ідеї філософії Сократа та його послідовників і покажіть їхнє значення для сучасності.
18. \_\_\_\_\_ Що Ви можете сказати про філософію еллінізму та Римської імперії? Хто такі стоїки, кініки, кіренаїки, мегарики?

19. \_\_\_\_\_ Охарактеризуйте етичні погляди філософії Епікура (епікуреїзму), розкрийте сутність раціональної етики, її вимоги до людини та її сучасне значення.

### **Філософський словник:**

Історія філософії, давньоіндійська філософія, давньокитайська філософія, антична філософія, брахманізм, нірвана, чарвака, конфуціанство, буддизм, антична філософія, досократики, класичний період, стоїцизм, кініки, кіренаїки, мегарики.

### **Тема 3**

### **Філософія Середньовіччя**

1. Загальна характеристика філософії Середньовіччя, основні етапи її розвитку.
2. Основні напрями середньовічної філософії (номіналізм та реалізм).
3. Загальна характеристика та світоглядні основи епохи Відродження.
4. Діалектика епохи Відродження.
5. Натурфілософія епохи Відродження.
6. Реформація, її ідеї.

### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Розвиток християнства у Західній Європі. Апологетика, патристика, схоластика. Суперечка про природу понять: реалізм і номіналізм. Особливості західноєвропейської та східноєвропейської релігійної філософії. Мусульманська та іудейська культура і філософія (М. Маймонід, І. Гебіроль, Авіценна, Аверроес).

Вчення Фоми Аквінського про єдність душі і тіла, про двоїстість істоти, про співвідношення релігії, філософії і науки.

Філософія Відродження. Гуманізм та антропоцентризм. Натурфілософія Відродження; пантеїзм; повернення до первісного розуміння сутності діалектики. Геліоцентризм і вчення про нескінченність Всесвіту (Дж. Бруно, М. Кузанський).

Реформація, її ідеї (Т. Мюнцер, М. Лютер, Ж. Кальвін).

### **Література**

1. История философии: Запад — Россия — Восток. Книга вторая: Философия XV—XIX вв.: Учеб. для студентов вузов / Под ред. Н. В. Мотрошиловой. — М.: Греко-латинский кабинет, 1996.
2. Філософія: Підруч. / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. / За ред. Г. А. Заїченка та ін. — К.: Вища шк., 1995. — Розділ 2, § 3.
3. Філософія. Курс лекцій. — К.: Либідь, 1994. — Лекції 4, 5.
4. Чанышев А. Н. Курс лекций по древней и средневековой философии. — М.: Высш. шк., 1991.

### **Вміти виконувати тестові завдання:**

1. Які дві ідеї лежать в основі християнського монотеїзму?

---

2. Назвіть основні етапи розвитку філософії Середньовіччя:

---

3. Назвіть три основні напрями схоластичної філософії:

---

4. Назвіть головну рису середньовічного мислення:

---

5. Назвіть три основні риси філософії Відродження:

---

6. Назвіть три основні питання з'ясування сутності речі в середньовічній філософії:

---

7. Чи може об'єктивний ідеалізм визнавати існування матеріального світу? («Так» чи «Ні»).

8. Чи можуть номіналісти погодитись із твердженням: «Спочатку було слово»? («Так» чи «Ні»).

9. Чи можуть реалісти у схоластичній філософії погодитися з твердженням: «Спочатку було слово»? («Так» чи «Ні»).

10. На якому принципі базується концепція Всесвіту епохи Відродження?

### **Питання для самоконтролю**

1. Які дві ідеї лежать в основі християнського монотеїзму?

2. Що таке креаціонізм?

3. Яким чином вирішується проблема людини у християнському віруванні?

4. У чому полягає «боротьба» між номіналізмом та реалізмом?

5. Яким чином вирішується проблема пізнання в середньовічній філософії?

6. У чому полягає вчення Ф. Аквінського та яке його історичне значення?

7. Що таке схоластика?

8. Яким було ставлення до природи у період Середньовіччя?

9. Що таке патристика?

10. У чому полягає сутність томізму?

11. Що таке секуляризація і яка її сутність?

12. У чому полягає сутність антропоцентризму?

13. У чому полягає сакральний характер діяльності людини в епоху Відродження?

14. Що таке пантеїзм? Як він поєднується з матеріалізмом та атеїзмом?

15. Яке значення Ренесансу в історії людства?

16. Яке значення для науки і світогляду мало вчення геліоцентризму?

17. Що таке Реформація?

18. Що таке Контрреформація?
19. У чому полягає сутність матеріалістичного монізму?
20. У чому полягає сутність натуралістичного монізму?
21. Дайте визначення філософії у томізмі.
22. У чому полягає вчення про діалектику М. Кузанського?

### **Філософський словник:**

Секуляризація, антропоцентризм, гуманізм, пантеїзм, геліоцентризм, креаціонізм, монотеїзм, схоластика, томізм, номіналізм, реалізм, Реформація, Ренесанс, Контрреформація.

## **Тема 4**

### **Філософія Нового часу**

1. Історичні передумови появи філософії Нового часу та її загальна спрямованість.
2. Характеристика вчення відомих філософів цієї епохи.
3. Філософія Просвітництва та метафізичний матеріалізм.
4. Французький матеріалізм XVIII ст.

### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Наукова революція XVII ст. (І. Ньютон) і проблема методу пізнання у філософії (Ф. Бекона, Р. Декарта). Емпіризм і раціоналізм (Дж. Локк, Дж. Берклі, Д. Юм, А. Декарт, Б. Спіноза, Г. Лейбніц). Створення механічно-матеріалістичної картини світу. Поняття субстанції у філософії Б. Спінози. Монадологія Г. Лейбніца.

Проблема людини у філософії Просвітництва (Монтеск'є, Ф. Вольтер, Ж.-Ж. Руссо). Французький матеріалізм, його розуміння людини і суспільства (Ж. Ламетрі, К.-А. Гельвецій, П. Гольбах, Д. Дідро).

### **Література**

1. Філософія. Курс лекцій: Навч. посіб. / За ред. І. В. Бичка, В. Г. Табачковського, Г. І. Горак та ін. — К.: Либідь, 1994. — Лекція 6.
2. Філософія: Підруч. /Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. / За ред. Г. А. Заїченка та ін. — К.: Вища шк., 1995. — Розділ 2, § 3.
3. Соколов В. В. Европейская философия XV—XVII веков: Учеб. пособие. —М.: Высш. шк., 1984.

### **Вміти виконувати тестові завдання:**

1. Назвіть 4 «ідоли» (перешкоди) в процесі пізнання істини за Ф. Беконом:
2. Назвіть логічний метод, який був розроблений Р. Декартом:

---

3. Назвіть логічний метод, який був розроблений Ф. Беконом:

---

4. Назвіть первинні якості матерії за Д. Локком:

---

5. Назвіть вторинні якості матерії за Д. Локком:

---

6. Назвіть відомих представників суб'єктивного ідеалізму у філософії Нового часу:

---

7. Назвіть відомих представників об'єктивного ідеалізму у філософії Нового часу:

---

8. Назвіть відомих представників дуалізму та плюралізму в філософії Нового часу:

---

9. Назвіть відомих представників сенсуалізму в філософії Нового часу:

---

10. Назвіть три елементи натурального права людини за Локком:

---

### **Питання для самоконтролю**

1. Який історичний етап охоплює філософія Нового часу, в чому полягає її специфіка?

2. Охарактеризуйте філософські погляди вчених англійської школи — Ф. Бекона, Д. Локка та Т. Гоббса, їхні наукові здобутки.

3. У чому полягає суть емпіризму та проблеми методу філософії Ф. Бекона?

4. Дуалізм філософії Р. Декарта і його вчення про вроджені ідеї та дедуктивний метод.

5. У чому полягає суть і обмеженість сенсуалістичної теорії пізнання Д. Локка?

6. Пантеїстично-матеріалістичне вчення Б. Спінози про субстанцію, атрибути і модуси. Ідея гілозоїзму.

7. Сутність філософії Г. Лейбніца, його вчення про монади. Елементи діалектики у вченні про природу та теорію пізнання.

8. Що таке Просвітництво і які ідеї воно висувало?

9. У чому полягає зв'язок Просвітництва з епохою Відродження?

10. Як розглядається людина і суспільство в філософії Просвітництва і в теоріях французьких матеріалістів?

11. Що таке механістичний, метафізичний матеріалізм?

### **Філософський словник:**

Рационалізм, емпіризм, сенсуалізм, гілозоїзм, Просвітництво, метафізичний матеріалізм, механіцизм.

## **Тема 5**

### **Німецька класична філософія**

1. Загальна характеристика епохи і необхідність розробки класичної німецької філософії.
2. Теорія пізнання та етичні погляди І. Канта.
3. Об'єктивний ідеалізм Г. Гегеля. Діалектика та принципи історизму. Суперечність між методом та системою.
4. Антропологічний матеріалізм та психологічний аналіз сутності релігії Л. Фейєрбаха.
5. Суб'єктивний ідеалізм та діалектика у філософії Й. Фіхте.
6. «Філософія тотожності» законів природи і мислення Ф. Шеллінга.

### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Місце німецької класичної філософії в історії філософської думки. Філософські позиції І. Канта. Філософська система І. Фіхте. Суб'єктивна діалектика. Філософія тотожності Ф. Шеллінга. Г. Гегель, його філософська система та метод. Антропологічний матеріалізм Л. Фейєрбаха. Німецька класична філософія і сучасне бачення світу.

### **Література**

1. Філософія: Підруч. / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. / За ред. Г. А. Заїченка та ін. — К.: Вища шк., 1995. — Розділ 2, § 5.
2. Філософія. Курс лекцій: Навч. посіб. / За ред. І. В. Бичка, В. Г. Табачковського, Г. І. Горак та ін. — К.: Либідь, 1994. — Лекція 7.
3. История философии: Запад — Россия — Восток. Книга вторая: Философия XV—XIX вв.: Учеб. для студентов вузов / Под ред. Н. В. Мотрошиловой. — М.: Греко-латинский кабинет, 1996. — Главы 5 —9.

### **Вміти виконувати тестові завдання:**

1. Назвіть «золоте правило» категоричного імперативу І. Канта:

2. Назвіть чотири антиномії за І. Кантом:

---

3. Назвіть не менше трьох «апріорних форм споглядання»:

---

4. Назвіть не менше трьох «апріорних форм мислення»:

---

5. Чи можна, за Кантом, пізнати «речі в собі»? («Так» чи «Ні»).

6. Чи можна, за Кантом, пізнати «речі для нас»? («Так» чи «Ні»).

7. Назвіть три логічні проблеми пізнання за діалектикою Гегеля:

---

8. Назвіть три етапи розвитку абсолютної ідеї за системою Гегеля:

---

9. Яку нову «релігію» намагався створити Л. Фейєрбах?

---

10. Які дві категорії у філософії І. Фіхте відображають принцип тотожності буття й мислення?

### **Питання для самоконтролю:**

1. З'ясуйте роль і місце німецької класичної філософії в історії філософії.

2. Розкрийте основні принципи теорії пізнання І. Канта, її позитивні сторони і недоліки.

3. Проаналізуйте гуманізм та етичні погляди І. Канта та їх історичне значення. У чому полягає суть категоричного імперативу?

4. Дайте характеристику філософії Гегеля. Розкрийте діалектику та принцип історизму в філософії Гегеля.

5. Покажіть суперечність між методом і системою філософії Гегеля, як її слід подолати.

6. У чому полягає суть і обмеженість антропологічного матеріалізму Л. Фейєрбаха?

7. Які були погляди Л. Фейєрбаха на релігію? У чому полягає суть і значення її психологічного аналізу?

8. Дайте характеристику і розкрийте суть філософії Й. Фіхте. Розкрийте діалектику співвідношення «Я і не-Я».

9. Розкрийте суть філософії Ф. Шеллінга. Покажіть, чим вона відрізняється від філософії Й. Фіхте.

10. У чому полягає суть «теорії тотожності» законів природи і мислення у філософії Ф. Шеллінга? Покажіть пріоритетний характер природи в системі «Я — середовище». Яка діалектика її розвитку?

11. Вплив класичної німецької філософії на розвиток вітчизняної філософської думки, українського романтизму.

### **Філософський словник:**

Агностицизм, апріоризм, «річ у собі», абсолют, антропологія, категоричний імператив, «річ для нас», «Я» — «не-Я», «інобуття», «абсолютна ідея», «теза — антитеза — синтеза», «теорія тотожності», «німецький романтизм».

## **Тема 6**

### **Історія філософії України**

1. Особливості формування філософської думки в культурі Київської Русі. Філософські, етичні та соціально-політичні ідеї в поглядах Іларіона, Володимира Мономаха, Кирила Туровського та ін.
2. Києво-Могилянська академія, її просвітницький вплив на філософську думку українського, російського та інших народів.
3. «Філософія серця» Григорія Сковороди.
4. Проблема людини та нації в творчості Кирило-Мефодіївського товариства. Філософські погляди Т. Шевченка.
5. «Філософія серця» П. Юркевича та його ставлення до матеріалізму Л. Фейєрбаха і М. Чернишевського.
6. «Філософія серця» та її вплив на формування філософських концепцій В. Соловйова, М. Бердяєва, С. Франка, П. Флоренського.
7. Філософські погляди І. Франка, Лесі Українки, М. Драгоманова, С. Подолинського, М. Грушевського та їх вплив на формування національної самосвідомості українського народу.

### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Становлення й розвиток світогляду давніх слов'ян: давньо-слов'янська міфологія, запровадження християнства. Філософська думка періоду етнокультурної катастрофи. Становлення філософії українського духу в Києво-Могилянській академії. Г. С. Сковорода — фундатор філософії українського кордоцентризму. Український романтизм (М. Гоголь, М. Костомаров, П. Куліш та ін.). Філософські ідеї Т. Шевченка. Академічна філософія (С. Гогоцький, П. Юркевич, В. Лесевич, О. Гіляров та ін.). Соціально-філософські погляди Л. Українки, П. Грабовського, М. Коцюбинського, М. Драгоманова, І. Франка, В. Антоновича. Філософія періоду відродження українського духовного життя (В. Винниченко, М. Грушевський, В. Зеньковський та ін.). Філософія національної самобутності (Д. Донцов, В. Липинський, І. Лисяк-Рудницький та ін.). Філософська спадщина Д. Чижевського. Філософія України в радянський період. Розробка філософських проблем у сучасній Україні.



## Література

1. Історія філософії України: Підруч. / М. Ф. Тарасенко, М. Ю. Русин, І. В. Бичко та ін. — К.: Либідь, 1994.
2. Історія філософії України. Хрестоматія: Навч. посіб. / Упо-ряд. М. Ф. Тарасенко, М. Ю. Русин, І. В. Бичко та ін. — К.: Либідь, 1993.

## Вміти виконувати тестові завдання:

1. Назвіть три складові певної дуальності в культурі Київської Русі:

---

2. Назвіть моральні проблеми, які ставили й вирішували мислителі Київської Русі:

---

3. У чому полягає сутність концепції «спорідненої праці» у філософії Г. Сковороди?

---

4. Назвіть три світи вчення Г. Сковороди:

---

5. Яка мораль була домінуючою у філософії українського романізму:

---

6. Назвіть чинники українського менталітету за П. Кулішем:

---

7. Назвіть не менше трьох представників української «філософії серця»:

---

8. Назвіть не менше двох принципів націоналізму за Д. Донцовим:

---

9. Назвіть основні галузі досліджень філософії «червоного позитивізму»:

---

10. Назвіть не менше трьох напрямів розробок сучасної логіки Львівсько-варшавської школи:

## Питання для самоконтролю

1. Як формувалась філософська і соціально-політична думка Київської Русі та яка її спрямованість?
2. Які моральні проблеми ставили і вирішували мислителі Київської Русі?
3. Як виникла Києво-Могилянська академія і в чому полягає її значення для відродження духовності українського народу?
4. У чому полягають філософські і соціально-етичні погляди Феофана Прокоповича?

5. Охарактеризуйте основну спрямованість діяльності Кирило-Мефодіївського товариства?

6. У чому полягає значення поглядів Т. Шевченка для формування самосвідомості українського народу?

7. У чому полягає «філософія серця» Юркевича, його трактування поняття свідомості?

8. Що таке «філософія всеєдності» В. Соловйова?

9. Що таке «філософія свободи» М. Бердяєва? Як розуміє свободу М. Бердяєв?

10. Висвітліть основні філософські погляди І. Франка.

11. У чому полягає соціологічна концепція М. Драгоманова?

12. У чому полягає історична концепція М. Грушевського?

### **Філософський словник:**

«Книжна культура», «народна культура», Українське передвідродження, Українське Відродження, Українське Просвітництво, «філософія серця», український романтизм, українська академічна філософія XIX ст., Кирило-Мефодіївське товариство, Києво-Могилянська академія, російськомовна школа київського гуманізму, Львівсько-варшавська школа, школа «червоного позитивізму».

## **ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2**

### **Тема 7**

#### **Тенденції розвитку сучасної філософії (XX ст.)**

1. Емпірична метафізика А.Шопенгауера.
2. Філософія Ф.Ніцше: розуміння моралі і традиційних цінностей.
3. Культурно-історична інтерпретація “життя” (В.Дільтей, Г.Зіммель, О.Шпенглер).
4. Загальна характеристика філософських вчень позитивізму.

#### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Плюралізм течій сучасної філософії. Критичний перегляд принципів і традицій класичної філософії кінця XIX—початку XX ст. Захист і оновлення класичних філософських традицій: неотомізм (Ю. Бохенський, Ж. Мартін, Т. де Шарден), неокантіанство (О. Лібман, Г. Коген), неогегельянство (Б. Кроче, Ж. Іпполіт, Дж. Ройс).

Філософські погляди К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна: проблеми буття-мислення, матерії-свідомості, матеріального-ідеального, діалектики, відчуження, матеріалістичного розуміння історії, комуністичного ідеалу.

Проблема раціонального та ірраціонального. Ірраціоналістичний і містичний підхід у філософському аналізі (А. Шопенгауер, Ф. Ніцше, В. Дільтей). Філософські проблеми психоаналізу (З. Фрейд, К. Г. Юнг, Е. Фромм).

«Екзистенціальна філософія» та її різновиди (С. К'єркегор, М. Хайдеггер, А. Камю, Ж.-П. Сартр, К. Ясперс). Життя і смерть, сенс існування, проблема свободи.

Проблема знання і мови у філософії. Неопозитивізм (Л. Віггенштейн, Р. Карнап, Б. Рассел), структуралізм (К. Леві-Строс, М. Фуко), герменевтика (Г. Гадамер, П. Ріккерт, Т. Кун). Г. Маркузе й «нові ліві». Постпозитивізм (К. Поппер, І. Лакатош, П. Фейєрабенд).

### Література

1. *Андерсен П.* Размышления о западном марксизме. На путях исторического материализма / Пер. с англ. — М.: Интер — Версо, 1991.
2. Філософія: Підруч. / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. / За ред. Г. А. Заїченка та ін. — К.: Вища шк., 1995. — Розділ 4.
3. Філософія. Курс лекцій: Навч. посіб. / За ред. І. В. Бичка, В. Г. Табачковського, Г. І. Горак та ін. — К.: Либідь, 1994. — Лекція 12.
4. Зарубіжна філософія XX ст.: У 6 кн. / Ред. кол.: Г. І. Волинська, С. О. Кичигин, М. Ф. Тарасенко. — К.: Довіра, 1993. — Кн. 6.

### Вміти виконувати тестові завдання:

1. Назвіть етапи становлення Західної філософії:

2. Визначте основні напрями сучасної Західної філософії (зазначте не менше 5):

3. Визначте періоди становлення неопозитивізму:

4. Назвіть основні філософські засади позитивізму:

5. Назвіть періоди становлення екзистенціалізму:

6. Назвіть основні напрями розвитку філософії екзистенціалізму:

7. Назвіть основні напрями філософської антропології:

8. Назвіть основні періоди становлення філософії психоаналізу:

9. Назвіть мету і методи герменевтики:

10. Назвіть основні засоби ліквідації відчуження людини за К. Марксом:

---

### Питання для самоконтролю

1. Визначте основні сторони філософії Гегеля і Фейєрбаха, на які спиралась Маркс і Енгельс у розробці нового світогляду.
2. Що таке відчуження, які шляхи його подолання запропонував Маркс в «Економічно-філософських рукописах 1844 р.»?
3. Що таке «казармений комунізм»?
4. Сформулюйте основні положення матеріалістичного розуміння історії, концепцію практики Маркса і Енгельса.
5. У чому полягає суть переробки діалектичного методу в творах К. Маркса і Ф. Енгельса.
6. Внесок В. І. Леніна у марксистську філософію.
7. Що, на Вашу думку, залишається цінним у марксистській філософії з позицій сьогодення?
8. Назвіть етапи становлення Західної філософії.
9. Визначте основні напрями сучасної Західної філософії.
10. Визначте періоди становлення неопозитивізму.
11. Назвіть основні філософські засади позитивізму.
12. Визначте суть першого та другого позитивізму.
13. Охарактеризуйте основні напрями і особливості неопозитивізму, зокрема постпозитивізму.
14. Розкрийте суть філософії життя, основних її варіантів.
15. У чому полягає суть філософської антропології та її двох основних гілок?
16. Фрейдизм і неофрейдизм у сучасній антропології.
17. Що таке герменевтика, її ціль і методи?
18. У зв'язку з чим виник структуралізм, суть його методу?
19. Розкрийте суть сучасного екзистенціалізму, його фундамент і різновиди. Поняття філософії людини в розумінні екзистенціалізму.
20. У чому полягає розуміння буття в неотомізмі.
21. Покажіть співвідношення між розумом і вірою в неотомізмі.
22. Що протиставляє раціональному пізнанню ірраціоналізм, у чому його хиби і обмеженість?

### Філософський словник:

Неопозитивізм, філософія життя, філософська антропологія, герменевтика, структуралізм, екзистенціалізм, неотомізм, ірраціоналізм, фрейдизм, неофрейдизм, діалектичний матеріалізм, матеріалістична діалектика, історичний матеріалізм, відчуження, практика, свобода, абсурдність буття.

### Тема 8

#### Проблема систематизації філософського знання

1. Проблема систематизації основних галузей філософії.
2. Проблема структурування філософії.
3. Принципи і основи побудови філософської теорії.
4. Проблема систематизації законів і категорій філософії.

### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Сучасні уявлення про філософію. Концепція походження і конструювання філософських систем. Діалектика як теорія систем. Класична і неklasична філософія. Філософія і філософствування. Закони та категоріальний апарат філософії. Типологія філософських систем. Філософія як об'єкт пізнання.

### **Література**

1. *Алексеев П. В., Панин А. В.* Диалектический материализм (Общие теоретические принципы): Учеб. пособие. — М.: Высш. шк., 1987. — Разд. 1.
2. *Кувакин В. А.* Что такое философия? — М.: Изд-во МГУ, 1989.
3. *Ильенков Э. В.* Философия и культура. — М.: Политиздат, 1991.
4. *Мамардашвили М. К.* Как я понимаю философию. — М.: Прогресс, 1990.

### **Вміти виконувати тестові завдання:**

1. Назвіть основні принципи конструювання класичних філософських систем:

---

2. Назвіть основні принципи розбудови сучасної наукової теорії:

---

3. Назвіть основні системи класичної філософії:

---

4. Назвіть основні риси неklasичного етапу розвитку філософії:

---

5. Назвіть основні типи наукової раціональності:

---

6. Назвіть основні елементи системи сучасного філософського знання:

---

7. Назвіть основні способи філософствування:

---

8. Назвіть етноментальні характеристики філософського знання:

---

9. Назвіть основні парадигми філософського знання:

---

10. Назвіть основні підходи до визначення предмета сучасної філософії:

---

### **Питання для самоконтролю**

1. Визначте предмет філософії.
2. Назвіть основні типи філософствування.
3. Які принципи систематизації філософського знання?
4. У чому полягає різниця між класичними і некласичними системами філософії?
5. Назвіть принципи класифікації категоріального апарату філософії.
6. Назвіть принципи класифікації законів діалектики.
7. Назвіть компоненти системи діалектики.

### **Філософський словник:**

Систематизація, класична філософія, некласична філософія, монізм, дуалізм, плюралізм, тип філософствування, галузь філософії, система філософії, структура, функція.

## **Тема 9**

### **Онтологія**

1. Сутність, проблеми і основні форми буття.
2. Буття матеріального. Сутність матерії.
3. Основні форми існування матерії.
4. Проблема єдності світу.
5. Свідомість як відображення буття.
6. Закони розвитку буття.

### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Філософський зміст проблеми буття. Основні форми буття. Буття людини як фундаментальна проблема філософії. Суспільне та індивідуальне буття. Буття речей, процесів і станів природи. Матерія і свідомість. Основні форми існування матерії. Проблема єдності світу. Сутність та структура свідомості. Діалектика та її альтернативи. Закони і категорії діалектики. Принципи діалектики. «Негативна діалектика». Метафізика як наука і метод. Інтуїтивізм. Еволюціонізм. Софістика і еклектика.

## Література

1. Філософія: Підруч. / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. / За ред. Г. А. Заїченка та ін. — К.: Вища шк., 1995. — Розд. 5—10.
2. Філософія. Курс лекцій: Навч. посіб. / За ред. І. В. Бичка, В. Г. Табачковського, Г. І. Горак та ін. — К.: Либідь, 1994. — Лекції 13—18.
3. Философия :Учеб. для высших учебных заведений. — Ростов н/Д: Феникс, 1996. — Гл. III—VI.

## Вміти виконувати тестові завдання:

1. Назвіть основні форми буття:

---

2. Назвіть основні типи, види й форми руху матерії:

---

3. Назвіть основні види матерії:

---

4. Назвіть елементи структури свідомості:

---

5. Назвіть основні види практики:

---

6. Назвіть основні функції практики:

---

7. Назвіть основні принципи діалектики:

---

8. Назвіть основні закони діалектики:

---

9. Назвіть «парні категорії» діалектики (не менше 5 пар):

---

10. Назвіть основні виміри людського буття:

---

## Питання для самоконтролю

1. Порівняйте поняття «світ», «Всесвіт», «існування», «сутність», «буття», «реальність», «об'єктивна реальність», «дійсність». У чому полягає їхня схожість і відмінність?
2. Назвіть основні форми буття і дайте їм відповідну характеристику.
3. Що таке матерія? Назвіть її основні види і властивості.
4. Чи є коректним твердження про те, що матерія виникла раніше від свідомості?
5. Назвіть основні типи, види і форми руху матерії.
6. Що таке простір і час? Що їх об'єднує і чим вони різняться?

7. Про що говорить використання в науці «чотиривимірною або n-вимірною простору»?
8. У чому полягає суть принципу монізму, які є його різновиди?
9. Розкрийте сутність дуалізму та філософського плюралізму.
10. У чому полягає гуманістична сутність вихідних категорій філософії?
11. Поняття свідомості та характеристика її основних функцій.
12. Діалектико-матеріалістичне та ідеалістичне розуміння природи і сутності свідомості.
13. Генетична передумова виникнення свідомості.
14. Поняття відображення, його рівні і типи.
15. Розрізнення понять «свідомість» і «психіка», сутність людської психіки.
16. Процес мислення як результат співвідношення матеріального й ідеального.
17. Соціальні фактори виникнення свідомості. Роль праці і мови у її формуванні.
18. Активний, творчий характер свідомості, шляхи його використання.
19. Принципи діалектики.
20. Закони діалектики.
21. Категорії діалектики.

### **Філософський словник:**

Буття, сутність, існування, матерія, рух, простір і час, монізм, дуалізм, плюралізм, свідомість, самосвідомість, психіка, відображення, творчість, мова, знання, інформація, цілепокладання, матеріальне та ідеальне, діалектика, метафізика, категорії діалектики (причина і наслідок, необхідність і випадковість, сутність і явище, форма і зміст та ін.), якість і кількість, перехід кількісних змін у якісні, єдність і боротьба протилежностей, заперечення, заперечення заперечення, суперечність.

## **Тема 10**

### **Гносеологія**

1. Природа і призначення процесу пізнання.
2. Практика як основа і рушійна сила пізнання.
3. Пізнання як процес відображення реальної дійсності, його основні види.
4. Поняття істини, її види, шляхи досягнення.
5. Практика як критерій істини, її абсолютний і відносний характер.
6. Специфіка наукового пізнання.
7. Поняття науки, її види і функції.
8. Емпіричний та теоретичний рівні наукового пізнання.
9. Форми і методи наукового пізнання. Особливості методів соціального дослідження.

**Після опрацювання теми студент повинен:**



Пізнання як відображення. Суб'єкт і об'єкт пізнання. Основні принципи теорії пізнання та багатовимірність його форм. Особливості пізнання природного, соціокультурного і духовного світу людини. Пізнання і творчість. Проблеми істини. Об'єктивність істини. Абсолютна та відносна істина. Конкретність істини. Істина й цінність. Сучасні концепції істини. Критерії істини.

### **Література**

1. Філософія: Підруч. / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. / За ред. Г. А. Заїченка та ін. — К.: Вища шк., 1995. — Розд. 11—12.
2. Філософія. Курс лекцій: Навч. посіб. / За ред. І. В. Бичка, В. Г. Табачковського, Г. І. Горак та ін. — К.: Либідь, 1994. — Лекція 20.

### **Вміти виконувати тестові завдання:**

1. Назвіть основні принципи пізнання:

---

2. Назвіть основні форми чуттєвого пізнання:

---

3. Назвіть основні форми логічного пізнання:

---

4. Назвіть основні риси інтуїції:

---

5. Назвіть основні риси емпіричного пізнання:

---

6. Назвіть основні риси теоретичного пізнання:

---

7. Назвіть основні методи емпіричного рівня пізнання:

---

8. Назвіть основні методи теоретичного рівня пізнання:

---

9. Назвіть основні загальнологічні прийоми й методи пізнання:

---

10. Назвіть основні риси творчості:

### **Питання для самоконтролю**

1. Назвіть основні принципи пізнання.
2. У чому полягає специфіка та роль чуттєвого і раціонального пізнання і які їх форми?
3. Яку роль відіграють творчість та інтуїція в пізнанні?

4. Розкрийте діалектику стосунків між об'єктивною, абсолютною, відносною та конкретною істинами.
5. Дайте визначення і обґрунтуйте значення практики в пізнанні.
6. В чому відмінність наукового пізнання від практичного?
7. Дайте визначення методу пізнання, назвіть основні методи емпіричного та теоретичного пізнання.
8. Які ви знаєте загальнологічні прийоми і методи пізнання?
9. Що являють собою методи сходження мислення від абстрактного до конкретного, історичний та логічний, аксіоматичний, системний?
10. Що таке наука, яка її структура та функції? Назвіть основні критерії істини.

### **Філософський словник:**

Пізнання, пізнання теорії, суб'єкт і об'єкт пізнання, практика, істина, абсолютна і відносна істина, конкретність істини, критерії істини, метод, теорія, наука.

## **Тема 11**

### **Соціальна філософія і філософська антропологія**

1. Поняття суспільства.
2. Матеріалістичний та ідеалістичний підходи до розуміння суспільства.
3. Філософська антропологія про людину.
4. Закони суспільства, їхній характер і особливості.
5. Соціально-філософський зміст категорії «суспільне виробництво».
6. Поняття суспільно-економічної формації та її структура.
7. Рушійні сили та суб'єкти історичного процесу.
8. Суспільний прогрес, його критерії, типи та напрями розвитку.

### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Особливості філософського пізнання суспільства і людини. Роль соціального пізнання в історії. Специфіка предмета соціальної філософії. Співвідношення предметів соціальної філософії та інших гуманітарних наук. Головні категорії соціальної філософії. Суспільство як система, що само розвивається. Спадковість ідей суспільного розвитку в контексті класових і загальнолюдських пріоритетів. Історичний генезис теоретичних обґрунтувань сутності суспільного поступу: діалектично-матеріалістична концепція, соціологічна, феноменологічно-герменевтична, технократична, моральна, культурологічна та ін.

Суб'єкти суспільного розвитку: індивіди та соціальні спільноти. Особистість у вимірах філософського аналізу. Матеріальні аспекти розвитку суспільства. Соціально-політична сфера. Духовне життя суспільства. Відчуження як фактор, що

зумовлює однобічний розвиток людини. Аксиологія і сучасність. Концепції майбутнього людства.

### Література

1. Філософія: Підруч. / Г. А. Заїченко, В. М. Сагатовський, І. І. Кальний та ін. / За ред. Г. А. Заїченка та ін. — К.: Вища шк., 1995. — Розд. 13—17.
2. Філософія. Курс лекцій: Навч. посіб. / За ред. І. В. Бичка, В. Г. Табачковського, Г. І. Горак та ін. — К.: Либідь, 1994. — Лекції 23—29.
3. Социальная философия: Учеб. пособие для вузов / В. Н. Лавриненко, В. П. Ратников, В. Ю. Дорошенко и др.; Под ред. проф. В. Н. Лавриненко. — М.: Культура й спорт ЮНИТИ, 1995.

### Вміти виконувати тестові завдання:

1. Перерахуйте основні потреби людини:

---

2. Назвіть основні риси суспільного буття:

---

3. Назвіть основні елементи соціальної структури суспільства:

---

4. Назвіть основні соціальні протиріччя:

---

5. Назвіть основні елементи «надбудови»:

---

6. Назвіть основні елементи структури суспільної свідомості:

---

а) за носіями: \_\_\_\_\_

б) за рівнем відображення діяльності: \_\_\_\_\_

в) за способом поширення: \_\_\_\_\_

г) за формами відображення: \_\_\_\_\_

7. Назвіть типи взаємовідносин між особою і суспільством:

---

8. Назвіть основні типи цінностей:

---

9. Якими орієнтаціями має керуватись людина в умовах ринкових відносин?

---

10. Назвіть основні теорії і концепції суспільного розвитку:

---

### Питання для самоконтролю

1. Визначення поняття суспільства.
2. Сутність матеріалістичного та ідеалістичного підходів до розуміння суспільства.
3. Закони суспільства, їх тотожність і відмінність від законів природи.
4. Що таке суспільне виробництво, поняття матеріального та духовного виробництва.
5. Сутність способу матеріального виробництва, його структура.
6. Поняття суспільно-економічної формації, її структура.
7. Охарактеризуйте сутність базису та надбудови, їх діалектичного взаємозв'язку.
8. Визначте поняття соціальної структури суспільства, класу та нації.
9. Дайте характеристику основних джерел та рушійних сил історичного процесу:
  - а) потреби, інтереси, цінності;
  - б) народ, народні маси і особистості;
  - в) соціальна революція, її призначення, типи та роль у розвитку суспільства;
  - г) протиріччя між продуктивними силами і виробничими відносинами.
10. Дайте характеристику політичної системи суспільства.
11. Поняття держави, її типи, призначення і форми правління.
12. Соціальний прогрес, його природа, критерії та типи.

### **Філософський словник:**

Суспільство, закони суспільства, суспільне буття, суспільна свідомість, суспільне виробництво, спосіб матеріального виробництва, продуктивні сили, виробничі відносини, суспільно-економічна формація, базис, надбудова, соціальна структура суспільства, класи, політична система, держава, прогрес, регрес, фаталізм, волюнтаризм.

## **Тема 12**

### **Філософія і методологія соціального і економічного пізнання**

1. Методології та стилі мислення.
2. Рівні методологій.
3. Основні методи наукового пізнання.
4. Економічна діяльність і мораль.
5. Проблема гуманізації економічної освіти.

### **Після опрацювання теми студент повинен:**

Типологія філософських і методологічних проблем науки. Тенденції розвитку загальної методології та філософії науки. Методологія як стиль мислення. Рівні методології. Основні методи наукового пізнання. Форми наукового пізнання. Структура емпіричного та теоретичного рівнів знання. Логіка соціального та

економічного пізнання. Етика та праксеологія науки. Економіка й мораль. Методологія і логіка соціального та економічного пізнання: марксистська, неопозитивістська, феноменологічна, герменевтична, прагматична, екологічна, синергічна та ін.

### Література

1. *Бродель Ф.* Время мира: В 3 т.: Пер. с франц. — М.: Прогресс, 1992.
2. *Вебер М.* Избранное: Пер. с нем. — М.: Юрист, 1994. — С. 43—73.
3. *Вебер М.* Избранные произведения: Пер. с нем. — М.: Прогресс, 1990.
4. *Гаврилишин Б.* Дорога в майбутнє: Пер. з англ. — К.: Основи, 1993.
5. *Глущенко Е. В., Катцов А. И., Тихонравов Ю. В.* Основы предпринимательства: Учеб. пособие. — М.: Вестник, 1996. — С. 5—9.
6. *Заславская Т. И., Рывкина Р. В.* Социология экономической жизни. — Новосибирск: Наука, 1991.
7. *Замошкин Ю. А.* Частная жизнь, частный интерес, частная собственность // *Вопр. филос.* — 1991. — № 2. — С. 3—13.
8. *Корнаи Я.* Путь к свободной экономике: Пер. с англ. — М.: Экономист, 1990.
9. *Кузьмин В. П.* Принципы системности в теории и методологии К. Маркса. — М.: Политиздат, 1980.
10. *Маркс К.* Экономические рукописи 1857—1861 гг.: В 2 ч. — М.: Политиздат, 1980.—Ч. 1.
11. Методологічні вказівки до вивчення спецкурсу «Соціальна філософія та психологія підприємства» / Укл. В. Х. Арутюнов, Б. В. Пясковський. — К.: КДЕУ, 1993.
12. Методологічні вказівки до вивчення спецкурсу «Методи творчості в соціально-економічному дослідженні». Для бакалаврів та магістрів / Укл. Б. В. Пясковський, В. Х. Арутюнов. — К.: КДЕУ, 1996.
13. *Попов В. Д.* Экономическое сознание: сущность, формирование и роль в социалистическом обществе. — М.: Мысль, 1981.
14. *Поппер К.* Открытое общество и его враги. Время лжепророков: Гегель, Маркс и другие оракулы: Пер. с англ. — М.: Феникс, Международный фонд «Культурная инициатива», 1992. — Т. 2.
15. *Платонов С.* После коммунизма: Кн., не предназначенная для печати; Второе пришествие: Бездны. — М.: Мол. гвардия, 1991.
16. *Русская философия собственности (XVII—XXII).* / Сост. К. Исуков, И. Савкин. — СПб.: СП «Ганза», 1993.
17. *Рих А.* Хозяйственная этика: Пер. с нем. — М.: Посев, 1996.
18. *Ракитов А. И.* Философская азбука бизнеса // *Вопр. филос.* — 1991. — № 2. — С. 25—36.
19. *Хайек Ф. А.* Дорога к рабству // *Вопр. филос.* — 1990. — № 10. — С. 113—151; № 11. — С. 123—164.

**Вміти виконувати тестові завдання:**

1. Назвіть основні риси соціального пізнання:

---

2. Назвіть основні загальносоціологічні теорії:

---

3. Назвіть основні макроекономічні моделі:

---

4. Назвіть основні методологічні підходи до вивчення економічного розвитку суспільства:

---

5. Назвіть основні риси протестантської етики М. Вебера:

---

6. Назвіть характеристики різних релігійно-економічних типів людини за М. Вебером:

---

7. Назвіть характеристики православного типу господарювання за С. Булгаковим:

---

8. Назвіть основні філософські методології соціальної історії:

---

9. Назвіть філософську методологію, яку використовують Дж. Сорос, К. Поппер, І. Пригожин:

---

10. Назвіть основні критерії суспільного прогресу:

---

### **Питання для самоконтролю**

1. Методологія як пропедевтика для відшукування ефективних методів творчості. Рівні методології та умови їх застосування.

2. Назвіть основні типи методів пізнання та розкрийте можливості їх використання в соціально-економічних дослідженнях.

3. Назвіть специфічні методи для соціально-економічних досліджень, дайте їм функціональну оцінку як методам творчості.

4. Експериментально-досліджувані методи, можливості пошуку творчих результатів.

5. Метод сходження від абстрактного до конкретного.

6. Метод поєднання логічного з історичним.

7. Метод аналогії (в тому числі історичних подій) у творчому дослідженні.

8. Робоча гіпотеза як вихідний пункт для соціально-економічного дослідження.

9. Мислений експеримент як метод пошуку і встановлення вірогідності творчого теоретичного результату.

10. Методи формалізації (математизації) як необхідна умова найбільш ефективного розгляду експериментального матеріалу, надання йому необхідної теоретичної форми.

11. Конкретні соціологічні дослідження, їх специфіка і форми.

12. Методи соціально-економічного прогнозування.

13. У чому полягає принципова різниця ставлення до підприємництва православ'я, католицизму, протестантизму, ісламської та буддистської релігій?

14. Яка релігійна аскеза сприяла формуванню підприємницьких відносин?

### Філософський словник:

Методологія, методи пізнання, філософська методологія, мораль і економіка.

## 100 БАЗОВИХ ФІЛОСОФСЬКИХ ПОНЯТЬ

### ЗАВДАННЯ ДЛЯ СКЛАДАННЯ ЧАСТОТНОГО СЛОВНИКА:

Дати визначення понять:

|                  |                          |                                            |                                             |
|------------------|--------------------------|--------------------------------------------|---------------------------------------------|
| 1. Світогляд     | 26. Даосизм              | 52. Пантеїзм                               | 77. Рух                                     |
| 2. Міфологія     | 27. Конфуціанство        | 53. Механіцизм                             | 78. Розвиток                                |
| 3. Релігія       | 28. Елеати               | 54. Картезіанство                          | 79. Пізнання                                |
| 4. Філософія     | 29. Піфагорійці          | 55. Монадологія                            | 80. Істина                                  |
| 5. Метод         | 30. Софісти              | 56. Стихійна діалектика                    | 81. Закон                                   |
| 6. Методологія   | 31. Атомісти             | 57. Об'єктивна діалектика                  | 82. Якість і кількість                      |
| 7. Онтологія     | 32. Платоніки            | 58. Суб'єктивна діалектика                 | 83. Закон єдності і боротьби протилежностей |
| 8. Гносеологія   | 33. Перипатетики         | 59. Діалектика Гегеля                      | 84. Закон заперечення                       |
| 9. Аксіологія    | 34. Епікуреїзм           | 60. Діалектика Маркса                      | заперечення                                 |
| 10. Праксеологія | 35. Стоїцизм             | 61. Молодогегельянство                     | 85. Одиначне й загальне                     |
| 11. Матеріалізм  | 36. Гностицизм           | 62. Старогегельянство                      | 86. Форма і зміст                           |
| 12. Ідеалізм     | 37. Патристика           | 63. Категоричний імператив                 | 87. Сутність і явище                        |
| 13. Агностицизм  | 38. Космоцентризм        | 64. Антропологічний матеріалізм            | 88. Можливість і дійсність                  |
| 14. Монізм       | 39. Теоцентризм          | 65. Філософська антропологія               | 89. Людина                                  |
| 15. Дуалізм      | 40. Номіналізм і реалізм | 66. Український кордоцентризм              | 90. Суспільство                             |
| 16. Плюралізм    | 41. Теологія             | 67. Український романтизм                  | 91. Цивілізація                             |
| 17. Політеїзм    | 43. Аверроїзм            | 68. Діалектичний та історичний матеріалізм | 92. Культура                                |
| 18. Монотеїзм    | 44. Ренесанс             | 69. Екзистенціалізм                        | 93. Прогрес і регрес                        |
| 19. Буддизм      | 45. Реформація           | 70. Позитивізм                             | 94. Політична свідомість                    |
| 20. Іудаїзм      | 46. Антропоцентризм      | 71. Психоаналіз                            | 95. Правова свідомість                      |

|                  |                                 |                  |                                    |
|------------------|---------------------------------|------------------|------------------------------------|
| 21. Індуїзм      | 47. Геоцентризм і геліоцентризм | 72. Герменевтика | 96. Моральна свідомість            |
| 22. Іслам        | 48. Емпіризм                    | 73. Буття        | 97. Естетична свідомість           |
| 23. Християнство | 49. Раціоналізм                 | 74. Матерія      | 98. Релігійна свідомість           |
| 24. Чарвака      | 50. Сенсуалізм                  | 75. Свідомість   | 99. Екологічна свідомість          |
| 25. Брахманізм   | 51. Гілозоїзм                   | 76. Мислення     | 100. Критерії суспільного прогресу |

## ТЕСТ «100 ФІЛОСОФСЬКИХ ШКІЛ»

Зразок

| № п/п | Назви філософських шкіл, течій та напрямів | Час їх заснування | Країна, місто, заклад, де почалася їхня історія | Назвіть не менше 5 представників цих шкіл, течій, напрямів (там, де це можна зробити) | Назвіть 2—3 філософські проблеми, ідеї, які були у центрі їхньої уваги | Оцінка відповіді 5 — все правильно, 4 — в основному правильно, 3 — допущено не більше 2 помилок, 2 — допущено понад 2 помилки |
|-------|--------------------------------------------|-------------------|-------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1     | 2                                          | 3                 | 4                                               | 5                                                                                     | 6                                                                      | 7                                                                                                                             |
| 1     | Локаята (школа чарваків)                   | середина I тис.   | Стародавня Індія                                | Брихаспаті                                                                            | Основу світу становлять 4 елементи: земля, вода, вогонь, повітря       |                                                                                                                               |

За цим зразком дайте характеристику інших шкіл і напрямів філософії:

| № п/п | Назви філософських шкіл, течій та напрямів | Час їх заснування | Країна, місто, заклад, де почалася їхня історія | Назвіть не менше 5 представників цих шкіл, течій, напрямів (там, де це можна зробити) | Назвіть 2—3 філософські проблеми, ідеї, які були у центрі їхньої уваги | Оцінка відповіді 5 — все правильно, 4 — в основному правильно, 3 — допущено не більше 2 помилок, 2 — допущено понад 2 помилки |
|-------|--------------------------------------------|-------------------|-------------------------------------------------|---------------------------------------------------------------------------------------|------------------------------------------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1     | 2                                          | 3                 | 4                                               | 5                                                                                     | 6                                                                      | 7                                                                                                                             |
|       |                                            |                   |                                                 |                                                                                       |                                                                        |                                                                                                                               |



|                              |                                                    |                                                   |                                                           |
|------------------------------|----------------------------------------------------|---------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------|
| 1. Лоаята                    | 26. Неоплатонізм                                   | 51. Франкфуртська школа                           | 76. Західники                                             |
| 2. Санкх'я                   | 27. Філософія ісламського Відродження              | 52. Неокантіанська марбурзька школа               | 77. Психологічний напрям російської філософії             |
| 3. Йога                      | 28. Раннє (італійське) Відродження                 | 53. Неокантіанська фрейбурзька (баденська) школа  | 78. Філософія російської революційної демократії          |
| 4. Фа-цзя                    | 29. Пізнє (північне) Відродження                   | 54. Школа психоаналізу                            | 79. Російська релігійна філософія                         |
| 5. Ін-ян                     | 30. Західноєвропейська Реформація                  | 55. Віденський гурток песимізму                   | 80. Філософія російського марксизму                       |
| 6. Кун-Фуцзи (конфуціанство) | 31. Механістична філософія Нового часу             | 56. Феноменологія                                 | 81. Конвенціоналізм                                       |
| 7. Мін-цзя                   | 32. Раціоналізм філософії Нового часу              | 57. Класичний екзистенціалізм                     | 82. Прагматизм                                            |
| 8. Даосизм                   | 33. Пантеїзм філософії Нового часу                 | 58. «Мадридська школа» екзистенціалізму           | 83. Логічний позитивізм                                   |
| 9. Мо-цзя                    | 34. Картезіанство                                  | 59. Герменевтика                                  | 84. Інтуїтивізм                                           |
| 10. Ньяя                     | 35. Суб'єктивно-ідеалістична філософія Нового часу | 60. Структуралізм                                 | 85. Семантичний позитивізм                                |
| 11. Мілетська школа          | 36. Емпірична філософія Нового часу                | 61. Українське передвідродження                   | 86. Постпозитивізм                                        |
| 12. Ефеська школа            | 37. Агностицизм філософії Нового часу              | 62. Українське Відродження                        | 87. Емпіріокритицизм                                      |
| 13. Елейська школа           | 38. Французьке просвітництво                       | 63. Українська Реформація                         | 88. Футурологічний напрям                                 |
| 14. Піфагорійський союз      | 39. Сенсуалізм філософії Нового часу               | 64. Київський візантизм                           | 89. Догматизм                                             |
| 15. Софісти                  | 40. Французький матеріалізм Нового часу            | 65. Філософія Києво-Могилянської академії         | 90. Релятивізм                                            |
| 16. Атомісти                 | 41. Німецьке Просвітництво                         | 66. Українське просвітництво                      | 91. Географічний детермінізм                              |
| 17. Перипатетики             | 42. Німецький романтизм                            | 67. Український романтизм                         | 92. Діалектико-матеріалістичний напрямок філософії        |
| 18. Мегарики                 | 43. Німецька філософська містика                   | 68. Філософія української революційної демократії | 93. Соціологічний напрям розуміння суспільства            |
| 19. Кініки                   | 44. Німецька класична філософія (ідеалізм)         | 69. «Київське коло»                               | 94. Феноменолого-герменевтична лінія соціальної філософії |
| 20. Стоїцизм                 | 45. Німецька класична філософія (діалектика)       | 70. Львівсько-варшавська школа                    | 95. Ранній утопічний соціалізм                            |
| 21. Патристика               | 46. Філософська антропологія (ідеалізм)            | 71. «Філософія життя»                             | 96. Соціальна утопія XVIII—XIX ст.                        |
| 22. Грекомовна апологетика   | 47. Антропологічна філософія (матеріалізм)         | 72. Російський космізм                            | 97. Культурологічні концепції суспільства                 |
| 23. Номіналізм               | 48. Марксизм                                       | 73. Філософія вседності                           | 98. Технократичні концепції суспільства                   |

|                          |                        |                            |                                           |
|--------------------------|------------------------|----------------------------|-------------------------------------------|
| 24. Реалізм              | 49. «Молодогегельянці» | 74. Російська історіософія | 99. Екзистенціальна філософія суспільства |
| 25. Іудейська схоластика | 50. «Старогегельянці»  | 75. Слов'янофіли           | 100. Концепції соціально-економічного     |

## ТЕСТ «ХТО Є ХТО»

Зразок

| № п/п | Ім'я філософа | Період історії, до якого належить філософ | Державна, етнічна чи національна належність філософа | Напрямок, течія чи філософська школа | Назвіть 2—3 філософські поняття, введені в науковий обіг філософом            | Оцінка відповіді: 5—все правильно, 4— в основному правильно, 3 — допущено не більше 2 помилок, 2 — допущено понад 2 помилки |
|-------|---------------|-------------------------------------------|------------------------------------------------------|--------------------------------------|-------------------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1     | 2             | 3                                         | 4                                                    | 5                                    | 6                                                                             | 7                                                                                                                           |
| 1     | Фалес         | Античність                                | Мілет (Мала Азія)                                    | Наївний матеріалізм                  | Першооснова всіх речей — вода. Вона — символ життя, його філософська метафора |                                                                                                                             |

Зразок

| № п/п | Ім'я філософа | Період історії, до якого належить філософ | Державна, етнічна чи національна належність філософа | Напрямок, течія чи філософська школа | Назвіть 2—3 філософські поняття, введені в науковий обіг філософом | Оцінка відповіді: 5—все правильно, 4— в основному правильно, 3 — допущено не більше 2 помилок, 2 — допущено понад 2 помилки |
|-------|---------------|-------------------------------------------|------------------------------------------------------|--------------------------------------|--------------------------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| 1     | 2             | 3                                         | 4                                                    | 5                                    | 6                                                                  | 7                                                                                                                           |
|       |               |                                           |                                                      |                                      |                                                                    |                                                                                                                             |

|                |                      |               |                      |
|----------------|----------------------|---------------|----------------------|
| 1. Фалес       | 26. Альберт Великий  | 51. Монтеск'є | 76. О. Блаватська    |
| 2. Анаксимандр | 27. Фома Аквінський  | 52. Вольтер   | 77. М. Чернишевський |
| 3. Анаксимен   | 28. Авіценна         | 53. Руссо     | 78. М. Драгоманов    |
| 4. Зенон       | 29. Аверроес         | 54. Ламетрі   | 79. Г. Сковорода     |
| 5. Піфагор     | 30. Маймонід         | 55. Гольбах   | 80. Ф. Прокопович    |
| 6. Геракліт    | 31. Ібн Гебіроль     | 56. Гельвецій | 81. П.Юркевич        |
| 7. Демокріт    | 32. Дунс Скот        | 57. Гердер    | 82. І. Франко        |
| 8. Сократ      | 33. Уільям Оккам     | 58. Кант      | 83. П. Куліш         |
| 9. Платон      | 34. Марсіліо Фічіно  | 59. Фіхте     | 84. Д. Донцов        |
| 10. Аристотель | 35. П'єтро Помпонаці | 60. Шеллінг   | 85. Д. Чижевський    |
| 11. Епікур     | 36. Мартін Лютер     | 61. Гегель    | 86. В. Липинський    |

|                              |                       |                  |                    |
|------------------------------|-----------------------|------------------|--------------------|
| 12. Тертуліан                | 37. Жан Кальвін       | 62. Фейєрбах     | 87. Альбер Камю    |
| 13. Сенека                   | 38. Томас Мюнцер      | 63. Ніцше        | 88. С. Булгаков    |
| 14. Плотін                   | 39. Микола Кузанський | 64. Шопенгауер   | 89. П. Сорокін     |
| 15. Ориген                   | 40. Джордано Бруно    | 65. Огюст Конт   | 90. З. Фрейд       |
| 16. Августин                 | 41. Томас Мор         | 66. К'єркегор    | 91. К. Г. Юнг      |
| 17. Боецій                   | 42. Макіавеллі        | 67. Е. Мах       | 92. Г. Маркузе     |
| 18. Джина (Вардхамана)       | 43. Френсіс Бекон     | 68. М. Хайдеггер | 93. Дільтей        |
| 19. Сидхартха                | 44. Декарт            | 69. К. Ясперс    | 94. П. Флоренський |
| 20. Конфуцій                 | 45. Гоббс             | 70. М. Вебер     | 95. Карл Поппер    |
| 21. Лао-цзи                  | 46. Джон Локк         | 71. К. Маркс     | 96. Хейзинга       |
| 22. Мо - цзи                 | 47. Джордж Берклі     | 72. Ф.Енгельс    | 97. В.Вернадський  |
| 23. Еріугена                 | 48. Девід Юм          | 73. В. Ленін     | 98. Л. Гумільов    |
| 24. Росцелін                 | 49. Спіноза           | 74. В. Соловйов  | 99. А. Тойнбі      |
| 25. Ансельм Кентерберійський | 50. Лейбніц           | 75. М. Бердяєв   | 100. Леві-Стросс   |

## РОЗПОДІЛ БАЛІВ, ЩО ПРИСВОЮЮТЬСЯ СТУДЕНТАМ ПРИ ВИВЧЕННІ ДИСЦИПЛІНИ “ФІЛОСОФІЯ”

|                                     |                       |    |       |    |
|-------------------------------------|-----------------------|----|-------|----|
| МОДУЛЬ 1<br>(поточне<br>тестування) | Змістовий<br>модуль 1 | 30 | T1    | 3  |
|                                     |                       |    | T2    | 3  |
|                                     |                       |    | T3    | 3  |
|                                     |                       |    | T4    | 3  |
|                                     |                       |    | T5    | 3  |
|                                     |                       |    | T6    | 3  |
|                                     |                       |    | ПМК 1 | 12 |
|                                     | Змістовий<br>модуль 2 | 30 | T8    |    |
|                                     |                       |    | T9    | 3  |
|                                     |                       |    | T10   | 3  |
|                                     |                       |    | T11   | 3  |
|                                     |                       |    | T12   | 3  |
|                                     |                       |    | T13   | 3  |
|                                     |                       |    | T14   | 3  |
|                                     |                       |    | ПМК 2 | 12 |
| МОДУЛЬ 2<br>(самостійна<br>робота)  | Змістовий модуль 1    |    |       | 5  |
|                                     | Змістовий модуль 2    |    |       | 5  |

|      |       |     |
|------|-------|-----|
|      | Іспит | 30  |
| СУМА |       | 100 |

### **Критерії оцінювання підготовки та виконання семінарського заняття:**

**3 бали** - опрацьовано теоретичний матеріал, надані відповіді на контрольні питання, відповідь за темою заняття повна та аргументована, студент дає відповіді на додаткові запитання.

**2 бали** - опрацьовано теоретичний матеріал, надані відповіді на контрольні питання, відповідь за темою заняття повна та аргументована але зустрічаються неточності, нелогічність викладу матеріалу та пояснень основних категорій.

**1 бал** - опрацьовано теоретичний матеріал, не в повному обсязі, надані відповіді на контрольні питання, відповідь неповна або невірна.

**0 балів** - тема заняття не опрацьована, відсутні відповіді на контрольні питання, відповідь відсутня або неправильна.

### **Критерії оцінювання ПМК:**

**12 балів** - 100% відповідей вірні.

**10 балів** - 80% відповіді правильні, з деякими неточностями.

**8 балів** - 60% відповідей вірні, інші - по 40% з неточностями.

**6 балів** - 50% відповідей вірні.

**3 бали** - 20% відповідей вірні.

**0 балів** - жодної правильної відповіді.

При вивченні дисципліни „Філософія” студенти мають можливість набрати максимально по 100 балів, які складаються з балів отриманих при теоретичних відповідях, написанні ПМК, самостійної роботи у вигляді розв’язування задач по логіці та підготовки ІНДЗ за темами визначеними для індивідуального вивчення та складання іспиту .

Шкала оцінювання знань студентів

| Визначення показника за державною шкалою | Визначення показника за шкалою ECTS                              | Оцінка за 100-бальною шкалою | ECTS оцінка |
|------------------------------------------|------------------------------------------------------------------|------------------------------|-------------|
| Відмінно                                 | Відмінно – відмінне виконання лише з незначною кількістю помилок | 90-100                       | A           |
| Добре                                    | Дуже добре – вище середнього рівня із кількома помилками         | 82-89                        | B           |
|                                          | Добре – взагалі вірна робота з певною кількістю грубих помилок   | 75-81                        | C           |
| Задовільно                               | Задовільно – зі значною кількістю недоліків                      | 67-74                        | D           |
|                                          | Достатньо – виконання задовольняє мінімальні критерії            | 60-66                        | E           |
| Незадовільно                             | Незадовільно – з можливістю повторного складання                 | 35-59                        | FX          |
|                                          | Незадовільно – з обов’язковим повторним курсом                   | 0-34                         | F           |

### Критерії оцінювання досягнень студентів з навчальних дисциплін

|   |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                     |
|---|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| A | <i>“Відмінно”</i> – студент має системні та глибокі знання теоретичний змісту дисципліни та усвідомлено використовує їх, має необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом, всі передбачені програмою навчальні завдання виконані, якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до максимального.             |
| B | <i>“Дуже добре”</i> - теоретичний зміст курсу освоєний повністю, без пробілів, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального.                   |
| C | <i>“Добре”</i> - теоретичний зміст курсу освоєний повністю, без пробілів, деякі практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані недостатньо, всі передбачені програмою навчання навчальні завдання виконані, якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками. |
| D | <i>“Задовільно”</i> - теоретичний зміст курсу освоєний частково, але пробіли не носять істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програм навчання навчальних завдань виконано, деякі з виконаних завдань, можливо, містять помилки.              |
| E | <i>“Посередньо”</i> - теоретичний зміст курсу освоєний частково, деякі практичні навички роботи не сформовані, багато передбачені програм навчання навчальні завдання не виконані, або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального.                                                                |

|    |                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                                          |
|----|------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|
| FX | “Умовно незадовільно” - теоретичний зміст курсу освоєний частково, необхідні практичні навички роботи не сформовані, більшість передбачених програм навчання навчальних завдань не виконано, або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань. |
| F  | “Незадовільно” - теоретичний зміст курсу не освоєно, необхідні практичні навички роботи не сформовані, всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки, додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до якого-небудь значимого підвищення якості виконання навчальних завдань.                                                                                      |

## РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

### Основна.

1. Арутюнов В. Х., Кирик Д. П., Мішин В. М. Логіка: Навч. посібник. — К.: КНЕУ, 1997.— 88 с.
2. Гетманова А. Д. Логика: Учеб. для студентов пед. институтов. — М.: Владос, 1995. —303 с.
3. Збірник вправ і задач з логіки: Методичні рекомендації / Укл. С. Ф. Марценюк. — К.: Вища школа, 1991. — 52 с.
4. Ивин А. А. Логика. — М.: Учеб. пособие. —М.: Знание, 1997. — 240 с.
5. Ивлев Ю. В. Логика: для вузов. — М.: Изд-во Моск. ун-та, 1992. — 272 с.
6. Ішмуратов А. Т. Вступ до філософської логіки: Підручник для студентів і аспірантів. — К.: Абрис, 1997. — 350 с.
7. Кириллов В. И., Старченко А. А. Логика. — М.: Юрист, 1995. — 256 с.
8. Кондаков Н. И. Логический словарь. - М.: Сов. энциклопедия, 1990. - 466 с.
9. Кузина Е. Б. Практическая логика. — М: Триада, Лтд., 1996. — 160 с.
10. Кэррол Л. Логическая игра: Пер. с англ. — М.: Наука, 1991. — 192 с.
11. Курбатов В. И. Логика: Учеб. пособие. — Ростов-на-Дону: Феникс, 1996.— 320 с.
12. Мельников В. Н. Логические задачи. - Одесса: Вища школа. 1989. - 344 с.
13. Петров Ю. А. Азбука логического мышления. - М.: Изд-во Моск. ун-та, 1991.—104с.
14. Руденко К. П. Логіка. — К.: Вища школа, 1976. — 320 с.
15. Светлов В. А. Практическая логика. — Учеб. пособие. — СПб.: МиМ, 1997. — 576 с.
16. Тофтул Н. Г. Логіка: Посібник. Для студентів вищих навчальних закладів. — К.: Академія, 1999.— 336с.

17. Упражнения по логике: Учеб. пособие. — М.: Юрист, 1993. — 136 с.
18. Формальная логика: Учеб. для филос. фак-тов университетов. — Л.: Изд-во Ленингр. ун-та, 1977. — 359 с.
19. Хоменко І. В. Логіка-юристам: Підручник.- К.: Четверта хвиля, 1997.-392 с.
20. Поппер К. Открытое общество и его враги. Соч.: В 2т. М., 1992.
21. Пуляев В.Т. К вопросу о новой парадигме развития общества. - СПб., 1993.
22. Рикер П. Человек как предмет философии // Вопр. философии, 1989, №2.
23. Сартр Ж.-П. Экзистенциализм - это гуманизм // В кн.: Сумерки богов. М., 1990.
24. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. М., 1991
25. Тейяр де Шарден П. Феномен человека. М., 1987.
26. Трубников Н.Н. Время человеческого бытия. М., 1987.
27. Франк С.Л. Смысл жизни // Духовные основы общества. М., 1990.
28. Франк С. Духовные основы общества. - М., 1992.
29. Франкл В. Человек в поисках смысла. - М., 1990.
30. Фромм Э. Духовная сущность человека. // Филос. науки. 1990, № 8,9.
31. Человек и мир человека. К., 1977.
32. Человек как философская проблема : Восток - Запад. М., 1991.
33. Человек. - М., 1991.- Т.І,2.
34. Человек: образ и сущность. - М., 1991-1992.
35. Шаронов В.В. Основы социальной антропологии. - СПб., 1997.
36. Юнг К. Проблема души современного человека //"ВФ". - 1989. - №1
37. Роже Каратини. Введение в философию. — М.: Изд-во Эксмо, 2003. — 736 с.
38. Гусєв В.І. Західна філософія Нового часу. XVII — XVIII ст.: Підручник. — 2-ге вид., стереотип. — К.: Либідь, 2000. — 368 с.
39. Горак Г.І. Філософія: Курс лекцій. — К.: Віл бор, 1998. — 272 с.



40. В. П. Зубов. Аристотель / Узд. Академии наук СРСР; М., 1963.
41. Стратон Роджер. Кант: краткое введение / Роджер Стратон: пер. с англ. А. Голосовской. — М.: Астрель: АСТ, 2006. — 158, (2) с.: ил.
42. Лук'янець В. С., Соболев О. М.. Філософський постмодерн: Навчальний посібник для викладачів, аспірантів, студентів вузів, які спеціалізуються в галузі гуманітарних дисциплін. — К.: Абрис, 1998. — 352 с.
43. Августин Аврелий. Исповедь. — М., 1991.

### **Додаткова.**

44. Беркли Э. Символическая логика и разумные машины. — М.: Изд-во иностранной литературы, 1961. — 260 с.
45. Гуссерль Э. Логические исследования. Прологомены к чистой логике. — К.: Вентури, 1995. — 256 с.
46. Жоль К. К. Логика в лицах и символах. — М.: Педагогика-Пресс, 1993. — 256 с.
47. Ковальски Р. Логика в решении проблем: Пер. с англ. — М.: Наука, 1990. — 280 с.
48. Копнин П. В. Диалектика, логика, наука. — М.: Наука, 1973. — 464 с.
49. Лакатос И. Доказательства и опровержения. Как доказываются теоремы. — М.: Наука, 1967. — 152 с.
50. Логика и компьютер. Моделирование рассуждений и проверка правильности программ / Н. А. Алешина, А. М. Анисов, П. И. Быстров и др. — М.: Наука, 1990. — 240 с.
51. Попович М. В. Логіка і наукове пізнання. — К.: Наукова думка, 1971. — 156 с.
52. Хаскел Б. Карри. Основания математической логики: Пер. с англ. В. В. Донченко / Под ред. Ю. А. Гастева. — М.: Мир, 1969. — 568 с.

### **13. РЕСУРСИ**

1. Бібліотека ТДАТА, м. Мелітополь, пр. Б. Хмельницького, 18.
2. Міська бібліотека ім. М. Ю. Лермонтова, пл. Перемоги, 1.
3. Джерела Інтернет.

**ДЛЯ ПОДАТОК**



